

Tytuł: „Dziadek z Wehrmachtu. Doświadczenie zapisane w pamięci”

Sytuacja ludności przygranicznej, przede wszystkim z Górnego Śląska, a także ziem wcielonych do III Rzeszy w 1939 r. pod kątem narodowościowym i tożsamościowym była skomplikowana. Wielu z nich, to wciąż trudna do oszacowania liczba żołnierzy, było przymusowo wcielonych do wojska niemieckiego – Wehrmachtu. Wojenne i powojenne historie, o których rozmówcy czasem przez lata wahali się wspominać nawet w rodzinnym gronie, można dziś odsłuchać w „Muzeum online”. Te nieraz bolesne doświadczenia historyczne ludzi pogranicza są niezmiernie ważnym elementem zrozumienia i ułożenia skomplikowanej tożsamości terenów pogranicza: Dolnego i Górnego Śląska, Wielkopolski, Mazur i Pomorza.

Czas zajęć:

2 godziny lekcyjne (mogą być 3 – według uznania nauczyciela), 90 min.

Poziom nauczania:

szkoła ponadpodstawowa; przedmioty, na których mogą być zrealizowane: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza

Cele zajęć:

- poznaje wielokulturowość terenów przygranicznych oraz terenów wcielonych do III Rzeszy w 1939 r.,
- poznaje losy i dylematy młodego żołnierza, który często musiał podejmować trudne wybory wbrew sobie,
- odnajduje na mapie tereny wcielone do III Rzeszy,
- kształtuje umiejętność dostrzegania skutków wydarzeń historycznych we współczesności,
- rozwija zainteresowanie historią regionalną,
- wykorzystuje zdobytą wiedzę do formułowania własnych opinii i sądów,
- rozwija wrażliwość na niesprawiedliwość i krzywdę,
- ma świadomość kluczowej roli przestrzegania zasad tolerancji w życiu społecznym,
- kształtuje umiejętność pracy w grupie.

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnos Śląski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

Metody i formy pracy:

- elementy wykładu,
- praca pod kierunkiem nauczyciela,
- praca indywidualna,
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- wystawa pt. „Dziadek z Wehrmachtu. Doświadczenie zapisane w pamięci”,
- mapa przedstawiająca podział administracyjny ziem polskich od 28 IX 1939 do 22 VI 1941 (załącznik 1),
- mapa przedstawiająca podział administracyjny ziem polskich od 22 VI 1941 do 1945 (załącznik 2),
- mapa Polski w latach 1945–1949 (załącznik 3).

Przebieg zajęć:

1. Nauczyciel zapoznaje uczniów z wystawą w „Muzeum online”. Przedstawia temat lekcji oraz jej cel.

Rozwinięcie:

2. Nauczyciel prosi uczniów o utworzenie czterech zespołów. Każdy zespół otrzymuje nazwę:

- grupa I: „Zanim wybuchła wojna”,
- grupa II: „Ta straszna wojna”,
- grupa III: „U swoich”,
- grupa IV: „Już pokój?”.

3. Każda grupa otrzymuje tytuły rozdziałów z wystawy, do których przypisane są pytania:

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnosławski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

grupa I: „Zanim wybuchła wojna”

- Ruchome granice i tożsamości (załącznik 4)
- Dzieciństwo na pograniczu (załącznik 5)
- Wojna się zaczyna (załącznik 6)
- Polityka narodowościowa III Rzeszy (załącznik 7)

grupa II: „Ta straszna wojna”

- W stronę munduru (załącznik 8)
- Wehrmacht i wojna totalna (załącznik 9)
- Różne oblicza służby wojskowej (załącznik 9)
- Codzienność wojskowa (załącznik 9)
- Kontakty z rodziną (załącznik 10)
- Dokumenty (załącznik 11)
- Śmierć (załącznik 11)

grupa III: „U swoich”

- Z niemieckiego do polskiego wojska (załącznik 12)
- Służba w Polskich Siłach Zbrojnych (załącznik 13)
- Polacy w armii niemieckiej (załącznik 14)

grupa IV: „Po wojnie”

- W polskim wojsku po wojnie (załącznik 15)
- Koniec wojny i pobyt w niewoli (załącznik 15)
- Powrót do domu (załącznik 16)
- W nowej rzeczywistości (załącznik 17)

5. Nauczyciel po rozdaniu każdej grupie tytułów rozdziałów z wystawy prosi o przeczytanie krótkiej informacji wstępnej do rozdziału z wystawy oraz wsłuchanie się w relacje świadków.

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnoląski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

Zakończenie:

Nauczyciel po wystuchaniu uczniów z zadań, podsumowuje krótko, kim był „Dziadek z Wehrmachtu” i przed jakimi dylematami był stawiany.

Zadanie domowe:

Na podstawie krótkich wypowiedzi oraz krótkiego opisu z Wystawy w zakładce „Ludzie”, odpowiedz na pytanie: kim był „Dziadek z Wehrmachtu”. Jakie były jego losy. Czy wybory, które przed nim stawione były jednoznaczne i łatwe?

Źródła i materiały

Wirtualna wystawa: „Dziadek z Wehrmachtu. Doświadczenia zapisane w pamięci.”
<https://muzeum.haus.pl/wystawa/dziadek-z-wermachtu/>

Autorka: Dagmara Leś

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnośląski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 4 (grupa I)

Ruchome granice i tożsamości

Na podstawie relacji świadków oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Z czego wynikała wielokulturowość ludności obszarów Śląska, Kaszub czy Mazur?

Załącznik 5 (grupa I)

Dzieciństwo na pograniczu

Na podstawie relacji świadków oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Jak wyglądało wychowanie młodzieży w ideologii nazistowskiej i jak wspominają te czasy świadkowie?

Załącznik 6 (grupa I)

Wojna się zaczyna

Na podstawie relacji świadków oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Jak wyglądał początek wojny w relacji świadków?

Załącznik 7 (grupa I)

Polityka narodowościowa III Rzeszy

Na podstawie relacji świadków, zdjęć oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Jakie kategorie narodowościowe tzw. Niemiecka Lista Narodowościowa (DVL) została wprowadzona przez władze III Rzeszy. Kto do niej należał? Jakie konsekwencje ponosił w przypadku odmowy wpisania się na poszczególną listę?

Załącznik 8 (grupa II)

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnos Śląski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

Na podstawie relacji świadków, zdjęć oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Czym zajmowała się Niemiecka Służba Pracy?

Załącznik 9 (grupa II)

Wehrmacht i wojna totalna

Różne oblicza służby wojskowej

Codziennosc wojskowa

Na podstawie relacji świadków, zdjęć oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Jak wyglądała codzienność wojskowa?

Załącznik 10 (grupa II)

Kontakty z rodziną

Na podstawie przedstawionych dokumentów, zdjęć oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Kto był najczęściej adresatem listów i pocztówek? Co było ich treścią?

Załącznik 11 (grupa II)

Dokumenty

Śmierć

Na podstawie przedstawionych dokumentów, zdjęć, relacji świadków oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie:

Co to był Wehrpass oraz Soldbuch? Co zawierały te dokumenty?

Co w przypadku śmierci żołnierza? Jak wyglądała jego identyfikacja?

Załącznik 12 (grupa III)

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnoszlaski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

Na podstawie relacji świadków oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Jak wyglądał los Polaka z Wehrmachtu, który dostał się do niewoli alianckiej, a jak żołnierza Wehrmachtu na froncie wschodnim?

Załącznik 13 (grupa III)

Służba w Polskich Siłach Zbrojnych

Na podstawie relacji świadków oraz informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Jak zmieniła się sytuacja żołnierza, który dostał się do Polskich Sił Zbrojnych?

Załącznik 14 (grupa II)

Polacy w armii niemieckiej

Na podstawie relacji świadków, informacji zamieszczonej we wstępie rozdziału oraz odezwy gen. Władysława Andersa i gen. Mariana Kukiela, odpowiedz na pytanie: Czego oczekiwał Rząd Polski na Wychodźstwie do Polaka z Wehrmachtu? Do czego nawoływał i o czym miał meldować, gdy znajdzie się po stronie Sprzymierzonych?

Załącznik 15 (grupa IV)

W polskim wojsku po wojnie Koniec wojny i pobyt w niewoli

Na podstawie relacji świadków oraz informacji zamieszczonej na wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Jak wyglądał pobyt w niewoli żołnierza Wehrmachtu?

Załącznik 16 (grupa IV)

Powrót do domu

Na podstawie relacji świadków oraz informacji zamieszczonej na wstępie rozdziału odpowiedz na pytanie: Co zastawali powracający do domu z niewoli żołnierze? Dlaczego decydowali się na pozostanie w Polsce Ludowej?

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnoszląski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej
Haus der Deutsch-Polnischen Zusammenarbeit

Scenariusz lekcji w ramach „Muzeum online”

Załącznik 17 (grupa IV)

W nowej rzeczywistości

Na podstawie relacji świadków, informacji zamieszczonej na wstępie rozdziału oraz zdjęć odpowiedz na pytanie: Jak wyglądała powojenna rzeczywistość, tych którzy powrócili?

Gefördert durch:

Bundesministerium
des Innern
und für Heimat

Finansowane
przez Samorząd
Województwa
Opolskiego

STIFTUNG
HAUS OBERSCHLESIE

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

Projekt jest finansowany ze środków Federalnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ojczyzny RFN, Fundacji Dom Górnośląski oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY ZIEM POLSKICH (28 IX 1939–22 VI 1941)

50 0 50 100 150 km

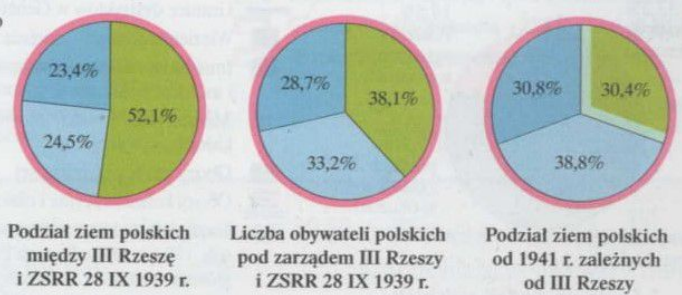
- Tereny Rzeszy Niemieckiej
- Granica II Rzeczypospolitej przed 1 IX 1939 r.
- Umowna linia podziału Polski między III Rzeszą i ZSRR (ustalona 23 VIII 1939 r. w Moskwie w pakcie Ribbentrop-Mołotow)
- Granica między III Rzeszą i ZSRR (ustalona 28 IX 1939 r. w Moskwie w umowie o przyjaźni i granicach)
- Linia podziału ziem polskich określanych jako Zachodnia Ukraina oraz Zachodnia Białoruś
- Ziemie polskie określone jako Zachodnia Ukraina (włączona do ZSRR 1 XI 1939 r.), oraz jako Zachodnia Białoruś (włączona do ZSRR 2 XI 1939 r.)
- Ziemie polskie wcielone do III Rzeszy na mocy dekretu Hitlera z 8 X 1939 r.

- Granice okręgów lub prowincji Rzeszy
- Granice rejencji
- Ziemie polskie pod okupacją niemiecką – Generalne Gubernatorstwo powstałe na mocy dekretu Hitlera z 12 X 1939 r.
- Granice dystryktów w Generalnym Gubernatorstwie
- Część woj. wileńskiego włączona do Rep. Litwy 10 X 1939 r.
- Ziemie polskie przekazane Słowacji przez III Rzeszę 21 XI 1939 r.
- WARSZAWA Stolica dystryktów w Generalnym Gubernatorstwie
- KRAKÓW Siedziba Generalnego Gubernatora
- POZNĄ Stolica okręgów lub prowincji Rzeszy
- ŁÓDź Stolica rejencji
- Chelm Miasta powiatowe na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy i w Generalnym Gubernatorstwie

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY ZIEM POLSKICH (22 VI 1941–1945)

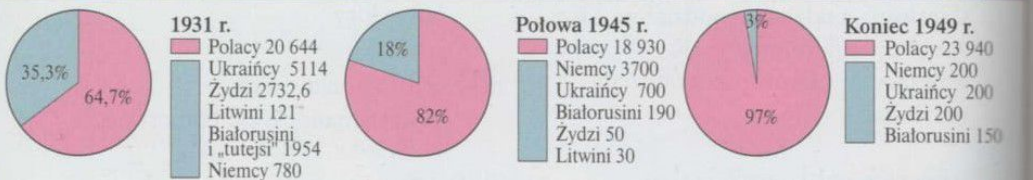
- Tereny Rzeszy Niemieckiej
- Granica II Rzeczypospolitej przed I IX 1939 r.
- Granice komisariatów, okręgów lub prowincji Rzeszy
- Granice dystryktów w Generalnym Gubernatorstwie
- Okręg białostocki podporządkowany Prusom Wschodnim od VIII 1941 r.
- Ziemi polskie włączone do Generalnego Gubernatorstwa I VIII 1941 r. (dystrykt Galicja)
- Tereny ZSRR okupowane przez Niemcy od 1941 r.

25 0 25 50 75 100 km

• pacyfikacje polskich miejscowości dokonane przez UPA (w nawiasie liczba ofiar śmiertelnych):
Baligród (42 osoby) 6 VIII 1944 r.
Borow. – Borownica (30 osób) 21 I 1945 r.
Mucznice (74 osoby) 16 VIII 1944 r.
Nowosielce (17 osób) 30 XII 1945 r.
Serdnie Małe (30 osób) 1944 r.
Solina (65 osób) 1944 r. i 3 X 1945 r.
Wiązownica (65 osób) IV 1945 r.

Ludność zamieszkująca Polskę (w tys.)

Granica Drugiej Rzeczypospolitej
Linia Curzona
Przemieszczenia ludności w latach 1944–1949 r.:
Polacy
Niemcy
Ukraińcy
Tereny zamieszkane przez Ukraińców do 1947 r. (w granicach Polski) oraz działalność Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA)

Działalność polskiej partyzantki niepodległościowej:
akcje oddziałów partyzantki niepodległościowej (1945–1949 r.)
opanowanie miejscowości
uwolnienie więźniów
pacyfikacja wsi ukraińskich (data i liczba ofiar)
Działalność Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA):
miejsca walk oddziałów partyzanckich
miejscowości zdobyte przez UPA
miejscowości zdobyte wspólnie z AK w 1945 r. i Wolność i Niezawisłość (WiN) w 1946 r.
rozbiście posterunków MO lub strażnic WOP
nieudane ataki na miejscowości

Represje sił rządowych:
mordy na członkach polskiego podziemia i palenie wsi przez UB
pacyfikacja wsi ukraińskich przez NKWD, KBW, WP (data i liczba ofiar)
Wystąpienia antyżydowskie:
pogrom kielecki 4 VII 1946 r. (42 ofiary śmiertelne)
zajścia w VIII 1946 r. (bez ofiar śmiertelnych)
WOP – Wojska Ochrony Pogranicza
UB – Urząd Bezpieczeństwa
KBW – Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego
WP – Wojsko Polskie
MO – Milicja Obywatelska